

p. 68); i deu ser post-antroponímic en el Mas de Cardó te. Rossell (xxvii, 112.13), dit també *L'Ullastre*, o potser succedani del de la vall present.

També en el centre de França: un NP *Chardon* (abans *Cardo*) en un doc. de c. 1100 (que troba entre els de Molesme, Paul Lebel, *Les Noms de P. Fr.*, 68).

En tot cas no es pot creure que aquests NPP siguin més originaris que el famós i multiseular de Cardó (J. Segura), sinó repercussió d'aquest, almenys els catalans i aquells ni el francès tindran res a veure amb el NP germànic *Ricard*; probablement en part es poden explicar per aplicació directa del nom de la planta, com a sobrenom d'una persona agressiva, punxent (Lebel compara amb NPP de França *Urtica* i *Heriçon*, que documenta en els aa. 1180 i 1172).

ETIM. Tant les Corberes com la Serra i Vall de Cardó són terres seques de veres, garriguenques i rocalloses. Hi abunden els cards: veg. la descripció d'Iglésies. El fundador del Monestir proclama que s'establiria en el «Desert de Cardó», com ho feien per a més martiri els seus correligionaris carmelites descalços. Pertot garrigues, no sols pel vessant del Bugar, sinó en els pendents de la vall: cingleres enormes, clafertes de mates, coves roges, planes carbones, junt amb altres arbres que volen terra eixuta: alzines i algun teix. Vera Tebaida!

No entenc, però, que es tracti d'una aplicació directa del nom de planta romànic, per més que el tipus *CARDO*, -ONIS, es remunti ja al llatí tardà, S. v, en els escriptors medicals Marcellus Empíricus i Cassius Felix (*ALLG* ix, 697; *Vox Rom.* xii, 37n.), i s'ha perpetuat en el cat. ant. dial. *cardó* [S. XIII], moss. *cardoncel* (*DECat.*, p. 570b), fr. *chardon*, oc. ant. *cardon*, *cardonel*, *cardoniera*. Més aviat, en efecte, crec que es tracta d'un genitiu plural *MONS CARDONUM* o *VALLIS CARDONUM* 'la serra o la vall plena de cards'. Ni tampoc crec que hi hagi gaire relació, si no és molt secundària i indirecta, entre *Cardó* i *Cardona*.

CARDONA

La gran i antiquíssima vila del Cardener, entre Bages i Berguedà.

PRON. MOD.: *kərdónə*, oït dotzenes de vegades, a Bna. i per tot Catalunya, des de 1910, a Cardona mateix i pobles de la rodalia, 1928, 1954, 1964.

MENCIONS ANT. 798, per aquest any el biògraf de Lluís el Piadós --- l'Astrònom (cap. 8), diu que Lluís, a un comte Borrell, «ordinavit --- in fines Aquitanorum circumquaque --- firmissimam tutelam; nam civitatem *Ausonam*, castrum *Cardonam*, *Castaserram* [Caserres de Bgd.], et reliqua oppida, olim deserta, munivit, habitare fecit et --- tuenda commisit» (*Abadal, Cat. Car.* ii, 289.9; cf. 315.13, i iii, 84).

890: «---usque in fines de *Cardona* et usque ad ipsos fines de *Bergitano*» (*Cat. Car.* ii, 299.1 = al doc. p. p. Marca, *MarcaH.*, § 47, col. 820.7 i *Esp. Sagr.* vol. 28, p. 245, datant-lo de 888); 1 899: «in pago *Cerdaniae* --- *Spinossam*; in *Cardona*, cellam Sti. Joan-

nis» (*Cat. Car.* ii, 217.10, cf. 216.6); 978, *Cardona* (*Mas N. H. Bna.*, xiii, 208); 982: «in pago *Bergitano* --- *Benevivere*, *Merles*, *Nabares*, *Serra*; in *Cardona*, alodem ---» (*Cat. Carol.* ii, 174.1); un altre de 982: *Cardona* (*Cat. Car.* ii, 243.19); 906: «*juxta Cardonam*» (*Hist. Lgd.* v, 115); 986: en regesta (*BABL* v, 423).

1040: el bisbe de Vic consagra l'església del castell de Cardona: «sancti Vincentii --- apud oppidum *Cardonense* --- condotamus praedictae cunctas ecll. q. s. infra terminos *Cardonensis* oppidi ---» (*MarcaH.*, § 221, col. 1072), i reproduït en facs. el pergami, conservat a l'arxiu de Cardona, per Serra Vilaró (BCEC 1903, 231, pàg. 194), en el qual llegeixo clarament aquests mots i la data de 1040; també p. p. Monsalv. xx, 45; 1154: *Cardona* (Kehr, *Papsturk.*, p. 341); 1359 (*CoDoACA* xii, 57).²

Inútil fer ací la història de la família dels nobles senyors de Cardona, després tan ramificada; veg. els quadros genealògics que en publica la *Gr. Enc. Cat.*, s. v., pp. 396-399 i 410, i el mapa de l'extensió progressiva de llurs estats, p. 480. Un dels vescomtes, que el poema del Veronès anomena *Rector Cardunae*, figura allí com un dels cavallers catalans de la host que acompanyà Ramon Berenguer III i els Pisans, en l'intent de conquesta de Mallorca (llibre vi, cf. Campaner, *Bosquejo*, p. 281). Ja apareixen com a vescomtes l'any 986, i foren elevats a Comtes el 1375 (CCandi, *BABL* ix, 38, 39). En el S. XIII se succeeixen els Ramon Folc V etc., fins al general que dirigí la defensa de Girona en l'any 1288; per a llur acció com a mecenes de Cerverí de Girona, veg. moltes notes en la meua ed. del poeta. El seu avi ja figura com R. *Fulchonis de Cardona* el 1224 (*BABL* iv, 304).

BIBLGR. Piferrer i Pi Margall, *España, Monum. y Artes, Cataluña*, vol. ii, 278-283; és fonamental la *Historia de Cardona* de Serra Vilaró i J. Ballaró i Casas, Bna. 1906, segona ed. 1914 (xxiii + 276 pp). Serra Vilaró en el citat article del BCEC, dóna una llista de la nomenclatura dels baluards i forts del castell, pp. 198-200, i una de les inscr. sepulcral, pp. 201-206. Més dades geogràfiques en la GGC, Bna., pp. 111-115, amb bones fotos allí, i a l'*Enc. Cat.*, del castell, l'esgl. i la vila, especialment instructiva la de la muntanya de sal (en el seu estat cap a 1900) (p. 113).

Es versemblant que la població ja existís, i amb una forma més o menys semblant del seu nom, en l'època romana, i àdhuc abans, si bé no en tenim notícia certa i precisa d'una ni de l'altre; en tot cas és segur que ja es devia explotar llavors la seva grandiosa salina. Sembla clar que és la muntanya de sal que anomenen «a Ibèria» Cató, Aulus Gelli i algun altre. Deia Gelli que es regenerava constantment: «sunt in his regionibus --- mons ex sale mero magnus: quantum demas, tantum adcrecit» (*Noctes Atticae* ii, 22); i se'n fa eco Rabelais, en el pròleg del *Tiers Livre*, com exemple de les coses que no s'acaben mai: «telle estoit en Iberie la montagne de sel tant célébrée par Caton».

ETIM. Tant la cabdal importància de la vila, com a